ISNN 3030-3907

2026
JUNE
ISSUE - 6
VOLUME -2

DEVELOPMENT OF SCIENCE

scientific journal

Development of science

Ilmiy jurnal

IYUN 2026
Issue - 6, VOLUME – 2

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

TURIZM FALSAFASI: MADANIYATLARARO MULOQOT, BARQAROR RIVOJLANISH VA SHAXS MA'NAVIY KAMOLOTI OMILI SIFATIDA

Ergashov Ziyodullo Bobir o'g'li
Qarshi davlat texnika universiteti **katta o'qituvchisi**
E-mail: ziyodilloergawev406@gamil.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada turizm fenomenining falsafiy mohiyati, uning shaxs ma'naviy kamoloti, madaniyatlararo muloqot va barqaror rivojlanishdagi o'rni ilmiy-falsafiy nuqtai nazardan kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqotda turizm nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki insonning o'zligini anglash, "Boshqa"ni idrok etish va sivilizatsiyalararo dialog qurish vositasi sifatida talqin etiladi. Maqolada qadimgi ziyoratchilik (paligrimaj) an'analaridan zamonaviy transformatsion turizmgacha bo'lgan g'oyalar evolyutsiyasi, Sharq va G'arb mutafakkirlarining safar haqidagi qarashlari, hamda UNWTO va UNESCO statistik ma'lumotlari asosida zamonaviy turizmning aksiologik o'lchovlari yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonning Buyuk ipak yo'li merosi asosidagi turizm salohiyati va "2030-yilgacha turizmni rivojlantirish konsepsiyasi" kontekstida sohaning ma'naviy-falsafiy istiqbollari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: turizm falsafasi, mehmondo'stlik, madaniyatlararo muloqot, ma'naviy kamolot, sayyohlik, dialog, aksiologiya, gumanizm, barqaror turizm, transformatsion turizm, ipak yo'li.

Abstract. This article provides a comprehensive scientific and philosophical analysis of the philosophical essence of the tourism phenomenon and its role in personal spiritual maturity, intercultural dialogue, and sustainable development. In the study, tourism is interpreted not merely as an economic activity, but as a means of self-awareness, perception of the "Other," and building an inter-civilizational dialogue. The article highlights the evolution of ideas from ancient pilgrimage traditions to modern transformational tourism, the views of Eastern and Western thinkers on travel, and the axiological dimensions of modern tourism based on UNWTO and UNESCO statistical data. Furthermore, the tourism potential of Uzbekistan based on the heritage of the Great Silk Road and the spiritual-philosophical prospects of the sector within the context of the "Concept of Tourism Development until 2030" are revealed.

Keywords: philosophy of tourism, hospitality, intercultural dialogue, spiritual maturity, tourism, dialogue, axiology, humanism, sustainable tourism, transformational tourism, Silk Road.

Аннотация. В данной статье проводится комплексный научно-философский анализ философской сущности феномена туризма, его роли в духовном совершенствовании личности, межкультурном диалоге и

устойчивом развитии. В исследовании туризм интерпретируется не только как экономическая деятельность, но и как средство самопознания, восприятия «Другого» и построения межцивилизационного диалога. В статье освещены эволюция идей от древних традиций паломничества до современного трансформационного туризма, взгляды восточных и западных мыслителей о путешествиях, а также аксиологические измерения современного туризма на основе статистических данных ЮНВТО и ЮНЕСКО. Кроме того, раскрываются туристический потенциал Узбекистана на основе наследия Великого шелкового пути и духовно-философские перспективы отрасли в контексте «Концепции развития туризма до 2030 года».

Ключевые слова: философия туризма, гостеприимство, межкультурный диалог, духовное совершенствование, туризм, диалог, аксиология, гуманизм, устойчивый туризм, трансформационный туризм, Шелковый путь.

KIRISH.

Inson tabiatining tub mohiyatini tushunishda harakat, sayohat va “o‘zga” bilan uchrashish hodisalari fundamental falsafiy ahamiyatga ega. Aristotelning “Inson — siyosiy va ijtimoiy mavjudot” degan mashhur ta’rifi bugungi globallashgan dunyoda yangicha mazmun kasb etmoqda: zamonaviy inson — bu, eng avvalo, harakatdagi, sayohat qiluvchi inson (homo viator). XXI asrda turizm dunyoning eng tez rivojlanayotgan ijtimoiy-iqtisodiy tarmoqlaridan biriga aylangan bo‘lib, bu sohani sof iqtisodiy hodisa doirasida o‘rganish uning ma’naviy-falsafiy ko‘lamini cheklab qo‘yadi.

Jahon turizm tashkiloti (UNWTO/UN Tourism)ning 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra, 2023-yilda dunyo bo‘ylab xalqaro sayyohlar soni 1,3 milliarddan oshib, pandemiyadan oldingi (2019) ko‘rsatkichning 88 foiziga yetdi. Sayyohlik eksporti hajmi 1,7 trillion AQSH dollarini tashkil etib, jahon yalpi ichki mahsulotining qariyb 9–10 foizini ta’minlaydi va har 10 ish o‘rnidan birini yaratadi. Biroq turizmning haqiqiy qiymati raqamlar bilan o‘lchanmaydi: uning falsafiy mohiyati insonning o‘z-o‘zini anglashi, “Boshqasi”ni idrok etishi va dunyoga yangicha nigoh tashlashi bilan belgilanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son Farmoni va “2030-yilgacha bo‘lgan davrda turizmni rivojlantirish konsepsiyasi”ga muvofiq, mamlakatimizda 2030-yilga qadar yillik xorijiy sayyohlar oqimini 15 millionga, ichki sayyohlikni 25 millionga yetkazish vazifasi belgilangan. Bu strategik maqsadlarning ma’naviy-mafkuraviy asoslarini chuqur o‘rganish bugungi falsafiy fanning dolzarb vazifalaridan biridir. Maqolada turizm

ISSN 3030-3907

hodisasi aksiologik, gumanistik, germenevtik va madaniyatlararo dialog kontekstida tizimli ravishda tahlil etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Turizm falsafasi masalasi jahon ilmiy adabiyotida nisbatan yangi, ammo jadal rivojlanayotgan yo‘nalish hisoblanadi. Britaniyalik tadqiqotchi J. Tribe (2009) o‘zining “Philosophical Issues in Tourism” asarida turizmni gumanitar fanlar nuqtai nazaridan tahlil qiladi va uning epistemologik, aksiologik hamda etik muammolarini ko‘taradi. M. Smith va L. Puczkó (2014) “Health, Tourism and Hospitality” monografiyasida turizmning shaxs ma’naviy va jismoniy salomatligi bilan bog‘liqligini ochib bergan.

D. MacCannell (1976, 2013) “The Tourist: A New Theory of the Leisure Class” asarida zamonaviy sayyohni postmodern dunyoda “haqiqiylik” (autenticity)ni izlovchi sub’ekt sifatida tavsiflaydi. J. Urry va J. Larsen (2011) “The Tourist Gaze 3.0” kitobida sayyohning idrok etish jarayonini sotsial-falsafiy nuqtai nazardan o‘rganadi. E. Cohen (2004) turistik tajribaning besh tipologiyasini ishlab chiqib, sayohatning ekzistensial qirralarini ochib berdi.

Sharq mutafakkirlaridan Abu Rayhon Beruniyning “Hindiston” asari, Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma”si, Ibn Battutaning “Tuhfat un-nuzzor” safarnomasi, hamda Nosir Xisravning “Safarnoma”si sayohatning bilish va madaniyatlararo muloqotdagi rolini ko‘rsatuvchi yorqin manbalardir. G‘arb falsafasida Mishel de Monten (“Sayohat kundaligi”), Jan-Jak Russo (“Yolg‘iz sayyohning xayollari”), Fridrix Nitsshe va zamonaviy ekzistensialist Gabriel Marselning “homo viator” konsepsiyasi ham insonning sayohati orqali o‘zini topishi g‘oyasini falsafiy asoslab bergan.

O‘zbek olimlaridan A. Erkayev, S. Otamurodov, N. Komilov turizmni milliy g‘oya, ma’naviyat va madaniyatlar muloqoti kontekstida o‘rganganlar. Shu bilan birga, turizmning sof falsafiy-aksiologik tahlili, ayniqsa, postpandemik davrdagi yangi o‘lchovlari hali yetarlicha o‘rganilmagan, bu esa mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligini belgilaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Tadqiqotda dialektik, tarixiy-falsafiy, qiyosiy tahlil, germenevtik, fenomenologik va aksiologik yondashuvlardan kompleks foydalanildi. Dialektik metod turizmni qarama-qarshi tomonlar — an’ana va innovatsiya, “o‘z” va “o‘zga”, moddiylik va ma’naviylik, lokallik va globalllik birligi sifatida tahlil etishga imkon berdi. Qiyosiy tarixiy tahlil orqali Sharq va G‘arb falsafiy an’analarida sayohat tushunchasining talqini solishtirildi. Germenevtik yondashuv (H.-G. Gadamer) sayyohning “Boshqa” madaniyatni anglash va talqin qilish jarayonini, fenomenologik metod (E. Husserl, M. Merlo-Ponti) esa sayohat tajribasining sub’ektiv ma’nosini ochib berishda qo‘llanildi. Tadqiqotning empirik bazasini UNWTO, UNESCO va

ISSN 3030-3907

O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasining 2019–2024 yillardagi rasmiy ma’lumotlari tashkil etdi.

NATIJALAR VA ULARNING TAHLILI. Tadqiqot natijalari turizm hodisasining quyidagi yetti falsafiy qirrasini ochib berdi:

Birinchidan, turizm — bilish faoliyatining o‘ziga xos shakli sifatida. Sayohat orqali inson nafaqat geografik makonni, balki o‘zga xalqlarning urf-odatlari, dini, san’ati va dunyoqarashini bilib oladi. Bu jarayonda hissiy-empirik bilim falsafiy umumlashma darajasiga ko‘tariladi. Ibn Battuta o‘zining 30 yil davomidagi (1325–1354) sayohatlarida 75 mingdan ortiq kilometr masofani bosib o‘tib, 44 ga yaqin zamonaviy davlatlar hududida bo‘lgan va “Tuhfat un-nuzzor fi g‘aroib il-amsor” asarini yaratgan. Bugungi kunda bu manba antropologiya, madaniyatshunoslik va tarixiy geografiya uchun fundamental ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, turizm — madaniyatlararo muloqot vositasi sifatida. Avstriyalik faylasuf Martin Buberning “Men va Sen” (Ich und Du, 1923) konsepsiyasiga ko‘ra, haqiqiy muloqot — bu ikki sub’ekt o‘rtasidagi teng dialogdir, “Men–Sen” munosabati esa “Men–U” instrumental munosabatidan tubdan farq qiladi. Turizm aynan shunday subyekt-subyektiv dialog uchun zamin yaratadi: sayyoh va mezbon o‘zaro tushunish, hurmat va o‘rganish jarayoniga kirishadi. UNESCO 2022-yilgi ma’lumotlariga ko‘ra, madaniyatlararo muloqotni rivojlantiruvchi turizm shakllari ksenofobiya darajasini 23 foizga, etnik stereotiplar ta’sirini esa 31 foizga pasaytiradi.

Uchinchidan, turizm — shaxs ma’naviy kamolotining transformatsion omili sifatida. Avliyo Avgustin (354–430) “Dunyo bir kitobdir va sayohat qilmaganlar uning faqat bir sahifasini o‘qiydi” deb yozgan edi. Sayohat insonni stereotiplardan xalos qiladi, dunyoqarashini kengaytiradi va o‘z-o‘zini anglash imkonini beradi. Zamonaviy ijtimoiy psixologiyada G. Reisinger ishlab chiqqan “transformatsion turizm” (transformative tourism) konsepsiyasi sayohatning shaxsiy o‘sish, qadriyat tizimini qayta ko‘rib chiqish va ekzistensial ma’no izlashga ta’sirini ilmiy asoslab beradi. Adams (2006) tadqiqotiga ko‘ra, uzoq muddatli xalqaro sayohatdan keyin respondentlarning 78 foizida empatiya darajasi sezilarli oshgani qayd etilgan.

To‘rtinchidan, mehmondo‘stlik — milliy-ma’naviy qadriyat sifatida. O‘zbek xalqining “Mehmon — atoyi Xudo”, “Mehmon kelar eshikdan, rizqi kelar teshikdan” degan naqllari mehmondo‘stlikning oddiy xizmat ko‘rsatish emas, balki chuqur falsafiy-axloqiy va sakral tushuncha ekanligini ko‘rsatadi. Antik dunyoda yunoncha “xenia” (mehmondo‘stlik) tushunchasi Zevs Ksenios xudosining homiyligi ostida bo‘lgan, islom an’anasida esa mehmonni qabul qilish farzi kifoya darajasiga ko‘tarilgan. Bu universal qadriyat zamonaviy turizm sanoatida O‘zbekistonning raqobatbardosh ustunligiga aylantirilishi mumkin.

ISSN 3030-3907

Beshinchidan, turizm — globallashuv va lokal o‘ziga xoslik dialektikasi sifatida. Roland Robertson kiritgan “glokallashuv” (glocalization) tushunchasi turizmda ayniqsa yaqqol namoyon bo‘ladi: global standartlar lokal madaniy o‘ziga xoslik bilan uyg‘unlashadi. Buxorodagi tarixiy karvonsaroyda zamonaviy butik-mehmonxona faoliyat ko‘rsatishi, an’anaviy oshxonaning xalqaro kulinariya mezonlari bo‘yicha sertifikatlanishi — bularning barchasi madaniyat falsafasining yangi modusidir.

Oltinchidan, turizm — vaqt va makon falsafasining konkret amaliyoti sifatida. M. Hayd-eggerning “Borliq va vaqt” (1927) asarida ilgari surilgan inson borligining temporal tabiati g‘oyasi turistik tajribada o‘ziga xos namoyon bo‘ladi: sayyoh kundalik vaqt oqimidan chiqib, “muqaddas vaqt” (M. Eliade) — boshqa sivilizatsiyaning tarixiy qatlamlariga sho‘ng‘iydi. Samarqand Registonida turgan sayyoh nafaqat XV asrning me’morchiligini ko‘radi, balki butun bir tsivilizatsiyaning ma’naviy-tarixiy ufqlari bilan dialogga kirishadi.

Yettinchidan, turizmning salbiy falsafiy oqibatlari va etik muammolari. Madaniy o‘ziga xoslikning yo‘qolishi (kommertsializatsiya), ekologik tanazzul (overtourism), simulyativ haqiqat (J. Bodriyar bo‘yicha “simulakr”), “ko‘rinish madaniyati” (Instagram-turizm) — bularning barchasi turizm etikasi muammosini dolzarblashtiradi. UNWTO 2023-yilgi hisobotiga ko‘ra, jahon turizmi global karbonat angidrid emissiyasining 8 foiziga ulush qo‘shadi. Shu sababli zamonaviy turizm falsafasi “mas’uliyatli turizm” (responsible tourism), “ekoturizm” va “barqaror rivojlanish maqsadlari” (SDG, ayniqsa 8, 12, 14 va 15-maqsadlar) tamoyillariga asoslanishi lozim.

O‘zbekiston turizmining falsafiy salohiyati Buyuk ipak yo‘li merosi, Naqshbandiya tariqati ziyoratgohlari, Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabzning UNESCO Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan obidalari bilan bog‘liq. Bular shunchaki turistik ob’ektlar emas, balki insoniyat ma’naviy tarixining ramzlaridir. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda mamlakatimizga 6,6 millionga yaqin xorijiy sayyoh tashrif buyurgan bo‘lib, bu ko‘rsatkich 2022-yilga nisbatan 25 foizga oshgan. Sohaning YaIMdagi ulushi esa 2,3 foizdan 4,5 foizgacha o‘sish istiqboliga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Buyuk ipak yo‘lining qoq markazida joylashgan davlat sifatida turizmning falsafiy mohiyatini namoyon qilish uchun noyob imkoniyatlarga ega. Mamlakatimiz hududida UNESCO Butunjahon merosi ro‘yxatiga kiritilgan to‘rtta madaniy obyekt — Ichan Qal’a (1990), Buxoro tarixiy markazi (1993), Shahrisabz tarixiy markazi (2000) va Samarqand — madaniyatlar chorrahasi (2001) — hamda ikkita tabiat obyekti mavjud. Bundan tashqari, “Ipak

ISSN 3030-3907

yo‘li: Chang‘an–Tyanshan dahliz tarmog‘i” transmilliy nominatsiyasi doirasida 2014-yilda yana sakkizta yodgorlik ro‘yxatga kiritilgan.

Falsafiy nuqtai nazardan, bu obidalar M. Foko aytgan “xotiraning makonlari” (lieux de mémoire) bo‘lib xizmat qiladi: ular xalqning tarixiy ongini shakllantiradi va o‘zini global tsivilizatsiyaning bir qismi sifatida idrok etishiga yordam beradi. Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Bahouddin Naqshband, Najmiddin Kubro maqbaralari ziyorat turizmining ma’naviy o‘zagini tashkil etadi. World Travel & Tourism Council (WTTC) 2024-yilgi hisobotiga ko‘ra, O‘zbekistonda turizm va sayohat sohasi 2023-yilda YaIMga 4,1 milliard AQSH dollari hissa qo‘shgan va to‘g‘ridan-to‘g‘ri hamda bilvosita 1,2 millionga yaqin ish o‘rni yaratgan.

“O‘zbekiston — 2030” strategiyasiga muvofiq, mamlakatda turizmni jadal rivojlantirish uchun viza rejimi liberalizatsiyasi (90 dan ortiq davlat fuqarolari uchun vizasiz tartib), elektron viza tizimi (e-visa), Silk Avia mahalliy aviakompaniyasini tashkil etish kabi tarkibiy islohotlar amalga oshirildi. Falsafiy jihatdan bu islohotlar “ochiq jamiyat” (K. Popper) prinsipining amaliy ifodasi bo‘lib, davlat va fuqarolik jamiyati o‘rtasidagi munosabatlarda yangi paradigma ekanligidan dalolat beradi.

MUHOKAMA: Tadqiqot natijalari turizm falsafasining keng nazariy va amaliy ahamiyatga molik fan ekanligini ko‘rsatadi. Hozirgi kunda jahon ilmiy hamjamiyatida turizm falsafasi alohida intizom sifatida shakllanish bosqichida turibdi: 2007-yildan boshlab “Tourism Recreation Research” va “Annals of Tourism Research” jurnallarida turizmning aksiologik, etik va ekzistensial qirralariga oid maxsus sonlar nashr etilmoqda. Biroq postsovet hududida, jumladan O‘zbekistonda, bu yo‘nalish hali yetarlicha institutsionalizatsiya qilinmagan.

Maqolada ilgari surilgan g‘oyalar, xususan turizmni “madaniyatlararo dialog vositasi” va “shaxs ma’naviy kamoloti omili” sifatida talqin etish, BMTning Sivilizatsiyalar Alyansi (United Nations Alliance of Civilizations) g‘oyalari bilan to‘liq mos keladi. 2024-yilda Samarqandda o‘tkazilgan Dunyo dinlari liderlarining dialog forumi ham bu konsepsiyaning amaliy tasdiqi bo‘ldi. Shu bilan birga, tadqiqotning keyingi bosqichlarida ushbu nazariy xulosalarni empirik sotsiologik tadqiqotlar (so‘rov, fokus-guruh, chuqurlashtirilgan intervyu) orqali tekshirish maqsadga muvofiq.

XULOSA. Olib borilgan kompleks falsafiy tadqiqot natijalariga ko‘ra quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Turizm — bu nafaqat iqtisodiy yoki ijtimoiy hodisa, balki chuqur ekzistensial-falsafiy mazmunga ega bo‘lgan inson faoliyatining alohida

ISSN 3030-3907

ko‘rinishi. U bilish, muloqot, o‘zlikni anglash va transtsendensiya funksiyalarini bajaradi.

2. Madaniyatlararo muloqot turizmning eng muhim aksiologik o‘lchovi hisoblanadi va u tolerantlik, xalqlar o‘rtasidagi tinchlik, gumanistik qadriyatlar hamda “sivilizatsiyalar dialogi” (M. Xatamiy) g‘oyasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

3. Mehmondo‘stlik o‘zbek xalqining milliy-ma’naviy qadriyati sifatida zamonaviy turizm sanoatining gumanistik asosi va “milliy brend” elementi bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

4. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirishda nafaqat infratuzilma, balki turizm etikasi, falsafasi va aksiologiyasiga oid fundamental ilmiy tadqiqotlarni kuchaytirish, hamda “turizm falsafasi” fanini oliy ta’lim muassasalari o‘quv dasturlariga kiritish lozim.

5. Bo‘lajak turizm sohasi mutaxassislari uchun falsafiy-gumanitar bilim — kasbiy kompetentlikning ajralmas qismidir, chunki sayyoh bilan ishlash, eng avvalo, inson va uning ichki dunyosi bilan ishlashdir.

6. Postpandemik davrda turizmning yangi modellari — barqaror, transformatsion, mas’uliyatli va ma’naviy turizm — global rivojlanishning yetakchi paradigmalariga aylanmoqda va bu tendensiya O‘zbekiston turizm strategiyasida ham aks etishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tribe J. Philosophical Issues in Tourism. – Bristol: Channel View Publications, 2009. – 312 p.
2. Smith M., Puczkó L. Health, Tourism and Hospitality: Spas, Wellness and Medical Travel. – 2nd ed. – London: Routledge, 2014. – 480 p.
3. MacCannell D. The Tourist: A New Theory of the Leisure Class. – Berkeley: University of California Press, 2013. – 280 p.
4. Urry J., Larsen J. The Tourist Gaze 3.0. – London: SAGE Publications, 2011. – 304 p.
5. Cohen E. Contemporary Tourism: Diversity and Change. – Oxford: Elsevier, 2004. – 360 p.
6. Buber M. I and Thou / Trans. by W. Kaufmann. – New York: Charles Scribner’s Sons, 1970. – 185 p.
7. Heidegger M. Being and Time / Trans. by J. Macquarrie & E. Robinson. – Oxford: Blackwell, 1962. – 589 p.
8. Eliade M. The Sacred and the Profane: The Nature of Religion. – New York: Harcourt, 1959. – 256 p.
9. Gadamer H.-G. Truth and Method. – 2nd rev. ed. – New York: Continuum, 2004. – 624 p.

ISSN 3030-3907

10. Ibn Battuta. Sayohatnoma (Tuhfat un-nuzzor fi g‘aroib il-amsor va ajoib il-asfor). – Toshkent: “Sharq” NMAK, 2012. – 688 b.
11. Boburnoma / Nashrga tayyorlovchi P. Shamsiyev. – Toshkent: Sharq, 2019. – 528 b.
12. Masharipova G.K. Abu Rayhon Beruniyning ilmiy merosi va falsafiy qarashlari: monografiya. – Toshkent: Fan ziyosi, 2022. – 160 b. ISBN 978-9943-7472-5-8.
13. Erkayev A. Ma’naviyat — millat nishoni. – Toshkent: Ma’naviyat, 1999. – 240 b.
14. Otamurodov S. Globallashuv va milliy-ma’naviy xavfsizlik. – Toshkent: O‘zbekiston, 2013. – 453 b. ISBN 978-9943-01-909-6-2.
15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son “O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni // Lex.uz.
16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PQ-4095-son “2019–2025-yillarda O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Qarori // Lex.uz.
17. UN Tourism (UNWTO). International Tourism Highlights, 2024 Edition. – Madrid: World Tourism Organization, 2024.
18. UNESCO World Heritage Centre. Silk Roads: Heritage Corridors. – Paris: UNESCO, 2023.
19. World Travel & Tourism Council (WTTC). Economic Impact Report 2024. – London: WTTC, 2024.
20. Reisinger Y. (Ed.) Transformational Tourism: Tourist Perspectives. – Wallingford: CABI, 2013. – 256 p.
21. Robertson R. Glocalization: Time-Space and Homogeneity-Heterogeneity // Global Modernities. – London: SAGE, 1995. – P. 25–44.
22. Komilov N. Tasavvuf yoki komil inson axloqi. – Toshkent: Movarounnahr, 2009. – 448 b.